

konyság szempontjából az eltérő típusú kategóriák között. Martsa Sándor (449) szemantikai átváltási műveleteket elemző írását Andor Józsefnek az angol félig kompozicionális szerkezetekről (például *have a tea, take a walk*) szóló tanulmánya (463) követi, amelyben hangsúlyozza, hogy ezeket a nyelvtanulók számára gyakran nehézséget okozó, figyelemre méltó regionális variációt mutató szerkezeteket nem megfelelő mértékben reprezentálják a korpuszalapú szótárak. A fejezetet két fordítási témájú cikk zárja. A fordítói gyakorlatot nem éppen megszokott szemszögből vizsgáló cikkében Heltai Pál (475) arra világít rá, hogy egy fordítást mindig az adott szituációban megfelelő és megvalósítható módon kell(ene) elkészíteni – idő- és költségráfordítás szempontjából is ez lenne a leghatékonyabb mindkét fél számára. A gyakorlatban azonban több okból is ritkán valósul meg a minőségi szintek tudatos megválasztása. A szerző ezeket az okokat és a megoldás lehetőségeit térképezi fel, amely hasznos olvasmány mind a megrendelők, mind a fordítók számára. A fordítói tudatosság növelése azonban nem csak a hivatásos fordítók számára lényeges: Lovorka Zergollern-Miletić (488) horvátországi angol szakos hallgatókkal végzett vizsgálata alapján azt a következtetést vonja le, hogy a fordítás elősegíti az eredeti idegen nyelvi szöveg pontosabb megértését és a kulturális különbségek elfogadását, aktiválja a szókincs és nyelvtani struktúrák használatát, valamint fejleszti a szótárhasználati készségeket is.

Szívesen ajánlom ezt a kötetet mindazoknak, akik többet szeretnének tudni az alkalmazott nyelvészeti kutatás legújabb irányzatairól és a nyelvtanulás/nyelvtanítás kérdéseiről, vagy egyszerűen csak ötleteket szeretnének kapni saját tanítási gyakorlatuk fejlesztéséhez. Színes, gazdag, inspiráló olvasmány!

Magnuczné Godó Ágnes

IRODALOM

- Einhorn Ágnes (2012): Nyelvtanításunk eredményessége nemzetközi tükrökben. *Modern Nyelvtanítás* 18/3, 22–34.
- Krashen, S. D. (1985): *The input hypothesis. Issues and implications*. Harlow: Longman.
- Medgyes, P. (1994): *The non-native teacher*. Houndsmills: Macmillan.
- Nikolov, M. (1996): “I wish I had a dog”: Stories written by children. *NovELTy* 3/1, 58–67.
- (1999): “Why do you learn English?” “Because the teacher is short.” A study of Hungarian children’s foreign language learning motivation. *Language Teaching Research* 3/1, 33–56.
- (2003): Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja. *Iskolakultúra* 13/8, 61–73.
- Nikolov, M. (ed., 2009): *The age factor and early language learning*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Nikolov, M. – Krashen, S. (1997): Need we sacrifice accuracy for fluency? *System* 25/2, 197–201.
- Nikolov, M. – Mihaljević-Djigunović, J. (2006): Recent research on age, second language acquisition, and early foreign language learning. *Annual Review of Applied Linguistics* 26, 234–260.
- (2011): All shades of every color: An overview of early teaching and learning of foreign languages. *Annual Review of Applied Linguistics* 31, 95–119.

Nagy György

Angol közmondások

2000 angol közmondás, szólás és szállóige fordítása és magyar megfelelője

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2013. 253 p.

ISBN: 978-615-5219-19-1

Nagy György tapasztalt szótárkészítő. Gyűjteménye jelent meg *Magyar–angol idiómaszótár* címmel, és a jelenlegihez hasonló műve az *Angol–magyar kifejezések – 3000 gyakori szókapcsolat, szólás, közmondás*.

Egy interjúban (<http://olvassbele.com/2013/09/12/szotariras-nelkul-nem-tudok-elni-akozmondasgyujto-nagy-gyorgygeorg-l-nagy/>) a szerző elmondja, miért tartja fontosnak ezt a könyvét: „Tudomásom szerint ez az első olyan angol közmondásgyűjtemény, amely megadja az angol közmondások magyarázatát, magyar megfelelőjét, szó szerinti fordítását és eredetét. ... Az idegen nyelv megértéséhez a nyelvtanulóknak legalább 250 közmondást kell ismernie...”

A kétnyelvű Bevezetésben olvashatjuk a korai közmondásgyűjtemények bemutatását, a közmondások, szólások, szállóigék stilisztikai jellemzőit és a szótár céljának meghatározását, ebben a sorrendben (5–22). A Bevezetésben található Útmutató ismerteti a kötetben használt jelzéseket, amelyek minden oldal alján is szerepelnek.

A szerző szerint „...a mai angol nyelv leggyakoribb 1000 közmondását, 700 szállóigéjét és 300 szólását ... összefoglaló néven frazémá”-ját (5) gyűjtötte össze. Öröm ennyi bölcsességet, szellemes gondolatot, szófordulatot olvasni. Nem csupán angolok és amerikaiak szerepelnek a könyvben, vannak francia, görög, japán, kínai, latin, német, orosz, szuahéli, zsidó mondások is amerikai betűzéssel, például *neighbor* (118), *honor* (121). Érdekes olvasmányt vehetünk tehát kézbe, rendkívül gazdag anyaggal. Van, ahol történelmi magyarázatot is kapunk, például a *Remember Alamo!* (25) vagy *Pearl Harbor* (128) esetében.

Az idézett szerzők között is sok (és sokféle) hírességet találunk, mint például Ezópus, Arisztotelész, Balzac, a Biblia, Bismarck, Chaucer, Churchill, Confucius, Edison, II. Erzsébet, Eric Fromm, Göring, Heine, Horatius, Victor Hugo, Lenin, Marx, Michelangelo, Ovidius, Platón, Seneca, Voltaire, Vergilius. Általában az eredeti latin szövegek is szerepelnek (a más nyelvűek nem).

A „szótárban az ismert eredetű angol közmondások, szólások és szállóigék közül 62-nek a Biblia a forrása; 40 ókori latin; Chaucertől 40; míg Shakespeare-től 37 származik” (12). Érdekes, hogy több Shakespeare-dráma címét

közmondásként szerepelteti, van, ahol dátummal (proverb, 1546) (82), van, ahol anélkül (152). Nem világos, hogy míg Shakespeare mondását *saying*nek is nevezi (146), Balzacét miért *proverb*nek (83). Hasznos lenne tehát, ha mindkét nyelven definíciót kapnánk a közmondás, szólás és a szállóige jelentéséről, és indoklást ezek könyvbeli használatáról. Az angol nyelvű bevezetőnek ugyanebben a részében nem jelenik meg a *maxim* szó; a *szállóige / maxim* szó pedig a szótári részben nem fordul elő, bár a könyv címében (legalábbis a belső címdalton) mindkettő szerepel.

Az angol közmondások a kulcsszó alapján szerepelnek alfabetikus sorrendben, néhol szófaj szerint is csoportosítva, a *love* szó esetében főnévként és igeeként (146–147). Remek szerkesztési megoldás, hogy minden egyes angol frazéma alatt megtaláljuk

- szögletes zárójelben a szó szerinti fordítást (amely természetesen nem lehet mindig „szó szerinti”, lásd később 1. pont);
- félidézőjelben a jelentést, és ha ismert, a forrást (bár itt vannak hiányosságok, lásd később 4. pont): gyűjtemény, szerző, esetleg évszám, mű;
- dőlten szedve az angol közmondás magyar megfelelőjét;
- tilde (~) után dőlten szedve az angol közmondáshoz hasonló magyar közmondást.

Értelemszerűen nem mindig szerepel mind a négy kategória, van, ahol a szerző szerint nincs szükség a jelentés magyarázatára, más-hol nincs magyar megfelelő, stb. A jelölések értelmezését minden oldal alján feltüntetik, segítséget nyújtva a feledékeny olvasónak.

Pontos fordításokat, egyezéseket, illetve finom különbségtételeket egyaránt találunk a könyvben. Például: *Well begun is half done.* (proverb, 1415) *A jó kezdet fél siker.* (34). Itt a szerző az angol közmondás megfelelőjének tünteti fel a magyar mondatot. Másik példa: *A good beginning is half the battle.* (proverb) [A jó kezdet egy fél csata.] ~ *A jó kezdet fél siker.* (34). Ebben az esetben a jelzések alapján a magyar megfelelő csak hasonló az angolhoz.

A fenti, igen hasznos, olvasóbarát rendszer pontos betartása (kb. 230 oldalon át) azonban nagy gondosságot igényel mind szerzőtől, mind szerkesztőtől. Ők döntenek el, mennyiben illenek össze a két nyelv szófordulatai, mit is jelent a „szó szerinti magyar fordítás”, illetve hasonló magyar közmondásról van-e szó, vagy ténylegesen az angol közmondás magyar megfelelőjéről (lásd 2. pont). Az említett konkrét jelzéseket ennek alapján kell alkalmazniuk. Ugyanaz a mondás kétféle jelöléssel nem szerepel. Például: *Nobody is perfect.* [Senki sem tökéletes.] (174) vagy *Rats desert the sinking ship.* [A süllyedő hajót elhagyják a patkányok.] (190) – ezek csakugyan szó szerinti fordítások, de egyben az angol magyar megfelelői is, tehát dőlten is szedhették volna őket. Egyetlen kivételt találtunk, ahol mindkettő szerepel, talán éppen a közmondás jelentése miatt: *Repetition is the mother of learning.* [Ismétlés a tudás anyja.] *Ismétlés a tudás anyja.* (192). Ilyen komplex, sok elemből álló munkánál természetesen vitatható döntések is adódnak. Arról nem szólnak, hogy milyen közismert angol mondásokat lehetett volna még bevenni egy ilyen gyűjteménybe. Arra is csak egyetlen példát hozunk, hogy sok helyen az angol mellől lemaradt a szorosan kapcsolódó, jól ismert magyar szólás: *Sometimes one cannot see the wood from the trees.* (249) – Gyakran mondjuk, hogy: valaki nem látja a fától az erdőt.

Igen hasznos, jó munkának tartjuk a könyvet, de a tisztességes tájékoztatás követelménye okán nem hallgathatjuk el a pontatlanságokat sem. Hosszú hibajegyzék helyett itt csak egy-egy jellegzetes problémát mutatunk be:

1. A legzavaróbb az, hogy „szó szerinti fordítás” kifejezés szerepel mindvégig, pedig ilyen csak ritkán fordulhat elő két nyelv között. A könyvben gyakran nem is a pontos fordítás kerül szögletes zárójelbe, bár van az eredetihez közelebbi magyar fordulat. Elég lett volna, ha csak „fordítás” a meghatározás, bár a pontatlanság akkor is megmarad. Például: *...catch a louse.* [...bolhás leszél.] (33) – szó szerint: tetves. Nyelvoktatási szempontból

az ilyen meg nem felelés különösen sajnálatos. A nyelvórákon a fordítás tanítása során arra hívjuk fel a tanulók figyelmét, hogy lehetőleg minél közelebb maradjanak az eredetihez, ha a másik nyelv ezt megengedi. Az angolban is lehetett volna „flea” a „louse” helyett, de nem az van, így nincs okunk a tetű helyett bolhát fordítani, különösen akkor nem, ha „szó szerinti fordítást” ígérünk. (Természetesen itt nem a műfordításról vagy a szakfordításról beszélünk.)

2. Gyakran a szó szerinti fordítás jelzése helyett inkább a tartalmi megfelelést, a félidézőjelet kellett volna használni. Például: *The biggest bang for the buck comes from negative campaigning.* [Ár-érték arányban negatív kampányra éri meg a legjobban költeni.] (47); *Incompetent leaders are alarmed by excellence.* (saying by George Nagy) [A tehetségtelen vezetőt megrémíti a tehetséges beosztott.] (127) – A ’beosztott’ jelentésű szó az angolban nem is szerepel, az *excellence* inkább kiválóságot jelent, így a „közmondás jelentése” kategóriába tartozna ez a magyar változat, tehát félidézőjelben lenne a helye ebben a felosztásban.

3. Többször előfordul, hogy a szó vagy mondat szögletes zárójelben közölt fordítása egyértelmű, így nincs is szükség a félidézőjelben megadott jelentésre. Például: *Do not threaten if you don't have the power to act.* [Ne fenyegetőzz, ha nincs hatalmad cselekedni.] ’Fenyegetésed elveszti a jelentőségét, ha nincs mögötte erő.’ (223) – Az utóbbit teljesen feleslegesnek tartjuk. Vagy: *Tomorrow never comes.* [A holnap sosem jön.] ’A mai lehetőség holnap már nem áll rendelkezésedre.’ ~ *Amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra.* (227) – Elég lenne a fordítás és a hasonló magyar közmondás, felesleges még a magyarázat is.

4. Néhány példa tárgyi tévedésre:

- William Makepeace Thackeray, 1640 (43) – az író 1811–1863 között élt.
- (saying by Louis XVIII, 1844) (186) – a király 1824-ben meghalt.
- Herbert V. Prochnov (138) – helyesen: Prochnow.

– M. Somerset Maugham (62) – az író keresztneve William, tehát az M helyett W-nek kellene itt szerepelnie.

– Horace ... 65–23 B.C. (66) – a 156. oldalon 65–8 B.C., ugyanakkor a 159. oldalon a halálának éve 14 B.C.

5. Olykor az adatok hiánya nehezíti az olvasást. Bár a szerző általában feltünteti az eligazító évszámot, előfordul, hogy ez elmarad. Természetesen nem hiányolunk pontos bibliográfiát, de nem világos, miért nem szerepelnek néhol az évszámok, ha az idézett szerző nevét említésre méltónak találta a könyv írója. A híres és kevésbé ismert nevek mellől egyaránt sokszor (legalább 25-ször) lemaradt ez az adat. Például: Cervantes (81); Churchill (231); W. Jones (53); Madame Du Deffand (249). Napóleonnál a 23. és 28. oldalon nincs, míg máshol szerepel; a szerző angol neve (George Nagy) esetében is hiányzik (például: 49, 81, 90), bár ez indokolható.

Visszatérő hiányosság, hogy nem szerepel a kiadvány címe, pedig említése a kulturális tájékozottságot segíthetné. Például Chaucer neve mellől mindenhol hiányzik a *Canterbury Tales* cím (valószínű, hogy az említett 40 idézet ebből a műből származik; ha nem, akkor különösen fontos lenne a forrás); Shakespeare-nél a *Hamlet* (32), a *III. Richard* (246) és az *As you like it* (252) megnevezése maradt el. Bibliái szöveg esetében sem tüntette fel mindenütt a szerző a forrást (131).

6. Néhol a szerző személye körül tapasztalunk tévedést, például: *Attack is the best form of defense.* (proverb, early 20th century) *A legjobb védekezés a támadás.* (29); valamint: *The best defence is a good offence.* (proverb) (68) – ezt a szállóigét magyar és angol források

sora tulajdonítja Napóleonnak (lásd például <http://napoleonbonapartepodcast.com/2010/03/13/englands-wars-against-napoleon/>). Hasonlóképpen Voltaire megfogalmazásának tartják a következő kifejezést: *The best is often the enemy of good.* (35) (lásd például <http://en.wikiquote.org/wiki/Voltaire>). További pontatlanságok: *Faith can move mountains.* (proverb, 1897) (89) – a Bibliában szerepel; *Every man has a right to be conceited until he is successful.* (proverb, 1831) (58) – források szerint ez Benjamin Disraeli mondása (lásd például http://en.wikiquote.org/wiki/Benjamin_Disraeli). Két igen hasonló mondat ugyanazon évben egyszer egy megnevezett szerzőtől idézett szólásként, máskor közmondásként fordul elő. *You can catch more flies with honey than with vinegar.* (saying by G. Torino, 1666) (95), majd *Honey catches more flies than vinegar.* (proverb, 1666) (121).

7. Gépelési, írásjel-használati hibák is adódtak (például 141, 93, 194, 241, 253).

A könyv jó szolgálatot tesz mindenkinek, akit érdekelnek a két nyelv fordulatai. Nyelvtanulási célra is remek forrás lehet a diákoknak tanári közreműködéssel. A közmondások színesítik a nyelvórákat, mert bepillantást engednek egy másik nép, a jelentős személyiségek gondolataiba, szöfűzésébe, történeti környezetébe. Ez a gyűjtemény különösen gazdag a kulturális utalásokban, hiszen sok más nemzetiségű ember gondolatát is megismerhetjük angolul. A latinul tudók öröme ezen a nyelven is megtalálható a szólások. Az említett pontatlanságok eltörpülnek a kötet erényei mellett. Igazán érdemes böngészni benne!

Bognár Anikó